اشاره

کار درست را از راه نادرست نمی‌توان انجام داد. قرض‌الحسنه، سنت حسنه‌ای است که ۱۳۸۷ سال پیش به ما معرفی شد و ۲۵ سال پیش هم به صورت تکلیف قانونی درآمد. چه بسا اگر این اندرز را به گوش گرفته بودیم، دیگر بی‌خانه و بی‌مایه و بی‌کار و بی‌چاره‌ای باقی نمی‌ماند که محتاج قرض‌الحسنه باشد. آنانکه در این میان نیّت خیر داشتند ـ و دارند ـ از این آموزه بهره‌ها گرفته‌اند و آنانکه ندارند، هیهات: "گو هر پاک بیاید که شود قابل فیض". دستاویزقراردادن قرض‌الحسنه به قصد عوامفریبی و سوءاستفاده‌های دیگر هم راه نادرستی است که به جایی نمی‌رسد.

موضوع ویژه این شماره ما بحث در این باره است و به تشریح خبرها و نظرها و شایعات و مصوباتی پرداخته‌ایم که در همین هشت ـ نه ماهه اخیر راجع به حساب‌های قرض‌الحسنه، صندوق‌های قرض‌الحسنه و بانک‌های قرض‌الحسنه مطرح شده است.

اگر به موضوع علاقمند هستید، صفحات ویژه این شماره را بخوانید.

بانک و اقتصاد

تاسیس بانک قرض‌الحسنه

بازخوانی گفته‌ها و نوشته‌ها

اکبر پیروزفر

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

از ربا آخر چه می‌خیزد؟ فتَن
کس چه داند لذت قرض‌الحَسَن؟
(اقبال لاهوری)

کلیات

قبل از ورود به اصل موضوع، اشارتی کوتاه در ارتباط با ترمینولوژی مفاد موضوع موردبحث ضروری می‌نماید و این به سبب تاخیر و تعللی است که در تعریف و بازتعریف واژگان علمی ـ به طور اعم ـ و واژگان مصطلح در نظام بانکداری اسلامی ـ به طور اخص ـ روا داشته می‌شود. "قرض‌الحسنه" و به ضبط قرآنی آن "قرض‌الحسن" از جمله واژگانی است که با این تاخیر و تعلل مواجه است.

در وجه تسمیه "قرض‌الحسنه" برخی را عقیده بر این است که اگر کلمه "حسنه" را صفت برای قرض بدانیم، بدون "تاء" باید آورده شود، یعنی در این صورت "القرض‌الحسن" یا "قرض حسن" صحیح است و تمام آیاتی که در قرآن مجید در مورد وام وارد شده است، به همین شکل است، ولی اگر کلمه "حسنه" را مضافٌ‌الیه و "قرض" را مضاف بدانیم، بدین شکل مرسوم صحیح است و مفهومش این است که قرضی است که حسناتی به همراه دارد.

برخی را عقیده بر این است که اصطلاح "قرض‌الحسنه" نادرست است، زیرا واژه "قرض" در زبان عرب مذکر و "الحسنه" مونث و صفت آن است که با موصوف آن مطابقت ندارد. در قرآن کریم نیز در ۱۲ آیه ترکیب قرضاً حسناً به‌کار رفته است (برای نمونه آیه ۲۴۵ از سوره بقره).

در یک متن قانونی به‌کاربردن ترکیب‌های نادرست موجه نیست، اما در اصطلاح هدف نهایی از قرض‌الحسنه، ابزاری

طرح تشکیل بانک قرض‌الحسنه به شرطی خوب است که تورم درحد صفر باشد.

است که فارغ از دیدگاه‌های محض اقتصادی، از کرامت و اعتبار معنوی خاص انسانی و اجتماعی برخوردار است. درواقع، اعطای قرض‌الحسنه می‌تواند برای آن دسته از افراد جامعه که بضاعت کافی برای تامین نیازهای عمومی و ضروری خود ندارند، قدرت مالی موردانتظار را ایجاد نماید (دکتر سیدعلی‌اصغر هدایتی / روزنامه اطلاعات / مورخ ۵ آبان ۸۶).

یادآور می‌شود که به‌کاربردن "عبارت وام قرض‌الحسنه" نیز اشتباه است، زیرا کلمه‌های "وام" و "قرض" مفید یک معنی می‌باشند و عبارت "قرض‌الحسنه" کافی است.

سابقه سپرده‌های قرض‌الحسنه

بی‌مناسبت نیست بدواً به موضوع سپرده‌های قرض‌الحسنه پیش‌بینی‌شده در قانون عملیات بانکی بدون‌ربا مصوب ۱۳۶۲ و آیین‌نامه‌های مربوط اشاره بنماییم.

برطبق ماده ۳ قانون عملیات بانکی بدون‌ربا مصوب سال ۱۳۶۲، سپرده‌های قرض‌الحسنه، مشتمل بر حساب جاری و حساب پس‌انداز است و بانک‌ها مجاز به قبول این سپرده‌ها هستند.

ماده ۶ قانون مورد بحث، اعطای جوایز غیرثابت نقدی یا جنسی را برای سپرده‌های قرض‌الحسنه مجاز می‌داند.

ماده ۱۴ هم بانک‌ها را موظف کرده است که جهت تحقق اهداف بندهای ۲ و ۹ اصل ۴۳ قانون اساسی، بخشی از منابع خود را از طریق قرض‌الحسنه به متقاضیان اختصاص دهند.

ماده ۲ آیین‌نامه فصل دوم قانون عملیات بانکی بدون‌ربا، استرداد اصل سپرده‌های قرض‌الحسنه را در تعهد و تضمین بانک‌ها قرار داده و بانک‌ها را مکلف کرده است که عندالمطالبه اصل سپرده‌های قرض‌الحسنه را مسترد نمایند.

ماده ۳ آیین‌نامه هم می‌گوید: بانک‌ها می‌توانند به منظور تجهیز سپرده‌های قرض‌الحسنه، بدون‌تعهد و قرارداد با سپرده‌گذار، هریک و یا تمام امتیازات ذیل را به سپرده‌گذاران اعطا نمایند:

۱) اعطای جوایز غیرثابت نقدی یا جنسی.

۲) تخفیف و معافیت از پرداخت کارمزد خدمات بانکی.

۳) دادن حق‌تقدم برای استفاده از تسهیلات اعطایی بانکی. نوع، میزان، حداقل و حداکثر امتیازات مذکور به تصویب شورای پول و اعتبار خواهد رسید.

برطبق ماده ۴ نیز سپرده‌های قرض‌الحسنه جزو منابع بانک محسوب می‌شوند.

ماده ۱۶ آیین‌نامه فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون‌ربا حاکی از آن است که: بانک‌ها، به منظور تحقق اهداف مقرر در بندهای ۲ و ۹ اصل ۴۳ قانون اساسی و همچنین رفع نیازهای اساسی اشخاص، با تخصیص بخشی از منابع خود طبق ضوابطی که به تصویب شورای پول و اعتبار و تایید نخست‌وزیر خواهد رسید، در موارد ذیل مبادرت به پرداخت قرض‌الحسنه نمایند:

الف) تامین وسایل و ابزار و سایر امکانات لازم برای ایجاد کار جهت کسانی که فاقد اینگونه امکانات می‌باشند، در شکل تعاونی.

ب) کمک به امر افزایش تولید با تاکید بر تولیدات کشاورزی، دامی، صنعتی.

ج) رفع احتیاجات ضروری.

برطبق ماده ۱۷ نیز هزینه‌های پرداخت قرض‌الحسنه در هر مورد براساس دستورالعمل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران محاسبه و از قرض‌گیرنده دریافت خواهد شد.

قرض‌الحسنه اعطایی بانک‌ها، در سال ۱۳۶۳ دستورالعمل اجرایی مصوب شورای پول و اعتبار را دارد که اعطای قرض‌الحسنه را در سه مورد زیر مجاز می‌داند:

الف) شرکت‌های تعاونی به منظور ایجاد کار.

ب) کارگاه‌ها و واحدهای تولیدی متعلق به اشخاص حقیقی یا حقوقی به منظور کمک به افزایش تولید در موارد مقرر در دستورالعمل.

ج) رفع احتیاجات اشخاص حقیقی در موارد زیر:

۱) هزینه‌های ازدواج.

۲) تهیه جهیزیه.

۳) درمان بیماری.

۴) تعمیرات مسکن.

۵) کمک‌هزینه تحصیلی.

۶) کمک برای ایجاد مسکن در روستاها.

ماده ۳ نیز بانک‌ها را موظف کرده است که در اعطای قرض‌الحسنه، نکات زیر را رعایت نمایند:

۱) حصول اطمینان از نیاز متقاضی.

۲) حصول اطمینان از ایجاد کار.

۳) حصول اطمینان از افزایش تولید.

۴) حصول اطمینان از مصرف مبلغ قرض‌الحسنه توسط متقاضی.

ماده ۵ حداکثر جمع کل قرض‌الحسنه‌های اعطایی توسط بانک‌ها را ده درصد جمع کل تسهیلات اعطایی در هر سال تعیین کرده است، مشروط بر این که از جمع کل سپرده‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه تجاوز ننماید.

ماده ۷ بانک‌ها را مکلف کرده است که به منظور حصول اطمینان از وصول مطالبات خود ناشی از اعطای قرض‌الحسنه، تامین کافی اخذ نمایند.

همانطور که ملاحظه شد، حساب پس‌انداز یکی از دو نوع سپرده قرض‌الحسنه می‌باشد.

سابقه حساب پس‌انداز در نظام بانکی ایران به قانون مصوب اردیبهشت سال ۱۳۱۸ برمی‌گردد که صندوقی به نام "صندوق پس‌انداز ملی" تاسیس شد و اداره آن به عهده بانک ملی ایران گذاشته شد.

گفتنی است که حساب پس‌انداز در نظام بانکی ایران مسبوق به سابقه است. به موجب قانون مصوب ۱۸ اردیبهشت سال ۱۳۱۸، برای رایج‌کردن پس‌انداز و تشویق پس‌اندازکنندگان، صندوقی به‌نام صندوق پس‌انداز ملی تاسیس شد و اداره آن به عهده بانک ملی ایران گذاشته شد، و این بانک ضامن عملیات صندوق شناخته شد. در همان زمان پیش‌بینی شد که هرگاه دامنه عملیات صندوق به اندازه‌ای وسعت یابد که تبدیل آن به یک بنگاه مستقل مقتضی شود، پس از تصویب هیات دولت، اقدام به تفکیک آن خواهد شد.

این قانون می‌گوید: صندوق پس‌انداز ملی، طبق آیین‌نامه‌ای که به تصویب هیات‌وزیران خواهد رسید، وجوه پس‌انداز را به‌کار می‌اندازد. به پس‌اندازهای کمتر از ۵۰۰۰ ریال چهار درصد و به مبالغ بیش از ۵۰۰۰ ریال تا ۲۰۰۰۰ ریال، سه درصد سود داده خواهد شد، و مازاد بر ۲۰۰۰۰ ریال سود تعلق نمی‌گیرد.

پیام این قانون، جمع‌آوری وجوه کم و تشویق به پس‌اندازکردن بوده، زیرا به مبالغ مازاد بر ۲۰۰۰۰ ریال سودی تعلق نمی‌گرفته است؛ در عین حال، به‌کار انداختن وجوه پس‌انداز نیز در برنامه کار موردتوجه بوده است.

در همان سال، آیین‌نامه صندوق پس‌انداز ملی هم به تصویب هیات‌وزیران رسید. در این آیین‌نامه، حساب پس‌انداز مخصوص برای مصارف معینی مانند خرید خانه یا اثاثیه ساختمان و غیره پیش‌بینی شد. همچنین مقرر شد که در نیمه اول اسفندماه هر سال، هفتادوپنج درصد از سود ویژه صندوق به‌عنوان جایزه بین پس‌اندازکنندگان و به صورت قرعه تقسیم گردد.

لازم به ذکر است که بانک‌هایی که بعد از تاسیس صندوق پس‌انداز ملی تشکیل شده بودند نیز اقدام به افتتاح حساب‌های مشابه سودده نمودند. اکنون هم حساب پس‌انداز نوعی سپرده قرض‌الحسنه (بدون‌سود) معمول بانک‌ها است.

به‌عقیده یکی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی، تاسیس یک بانک دولتی برای حساب‌های قرض‌الحسنه، آنهم درحالی که اکثر بانک‌های دولتی درحال واگذاری به بخش خصوصی هستند، دقیقاً برخلاف سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی است.

یک اندیشه جدید

تقریباً در نیمه اول سال گذشته، موضوع قرض‌الحسنه و تسهیلات اعطایی بانک‌ها از این بابت و مسایل و امور مرتبط با آن به صورت موضوع روز جامعه درآمد و به‌ویژه در محافل و موسسات بانکی کشور مطرح شد تا جایی که بانک مرکزی به فکر تدوین ضوابط و دستورالعمل تشکیل بانک‌های قرض‌الحسنه افتاد، به این معنی که بانک‌هایی مختص جذب منابع از طریق افتتاح حساب‌های قرض‌الحسنه (مشتمل بر حساب جاری و حساب پس‌انداز) تاسیس شوند و عملکردشان هم دادن قرض‌الحسنه به اشخاص از محل منابع مذکور باشد. درنتیجه، شورای پول و اعتبار در یکهز اروندویکمین جلسه خود به تاریخ ۲۷ مرداد ماه ۱۳۸۶ ضوابطی را مشتمل بر ۳۸ ماده و ۹ تبصره تصویب کرد (روزنامه اطلاعات / ۴ شهریور ۸۶).

مروری بر رویدادهای تازه

اینک آنچه در این مدت اتفاق افتاده است:

▣ **۵ شهریور ۱۳۸۶:** یک مقام آگاه در گفتگو با خبرگزاری فارس با اعلام اینکه دستورالعمل اجرایی بانک قرض‌الحسنه به بانک‌های دولتی ابلاغ شد، گفت: ۱۰ درصد شعب بانک‌های دولتی به بانک قرض‌الحسنه اختصاص می‌یابد. این شعب باید تابلوی بانک قرض‌الحسنه را نصب کنند. وی تاکید کرد: بانک‌ها موظفند دو درصد از کل منابع قرض‌الحسنه خود را به جایزه اختصاص دهند.

این مقام آگاه در پایان اضافه کرد: بانک قرض‌الحسنه احتمالاً روز سه‌شنبه آینده در شعبه بانک تجارت طالقانی افتتاح می‌شود.

به گزارش فارس، رضا راعی، رییس شورای هماهنگی مدیران عامل بانک‌های دولتی پیشتر گفته بود: بانک‌های دولتی ۱۵هزار میلیارد ریال از سرمایه بانک قرض‌الحسنه را تامین می‌کنند (روزنامه اطلاعات / مورخ ۵ شهریور ۱۳۸۶).

▣ **۱۹ شهریور ۱۳۸۶:** خبر بعدی حاکی از این است که ایجاد بانک قرض‌الحسنه، ازجمله برنامه‌های دولت نهم طی ماه‌های اخیر است. به گزارش خبرگزاری فارس، در هفته گذشته، ریاست‌جمهور اعلام کرد که این اقدام در راستای خروج بانک از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و همچنین پاسخگویی به نیازهای مردم بدون عقد قرارداد در قالب قرض‌الحسنه است.

گزارش فارس حاکی است که هرچند که دولت برای تصویب قانون تاسیس این بانک لایحه‌ای را به مجلس ارایه نکرده است و این امر همچنان در کش‌وقوس اختلاف‌نظر دولت و بانک مرکزی قرار دارد، اما مخالفت‌های ضمنی با شیوه‌های پیش‌بینی‌شده برای فعالیت این بانک و همچنین ساختار آن، در بین نمایندگان مجلس مشاهده می‌شود.

ناصر عاشوری، عضو کمیسیون اقتصادی مجلس اظهار داشته: هنوز هدف اصلی دولت از تاسیس بانک قرض‌الحسنه برای نمایندگان مجلس مشخص نشده است. در حال حاضر، میزان سپرده‌هایی که در صندوق‌های قرض‌الحسنه وجود دارد، نشاندهنده استقبال زیاد مردم از این صندوق‌هاست. با وجود این موسسات و صندوق‌ها که مردم با سپرده‌گذاری در آنها به اهداف خداپسندانه خود دست پیدا می‌کنند، تاسیس یک بانک قرض‌الحسنه به نظر کاری ضروری نمی‌رسد. وی در ادامه تصریح کرد: علاوه بر این، تاسیس یک بانک دولتی با وجود این تعداد بانک‌های دولتی که اکثراً درحال واگذاری به بخش

خصوصی هستند، دقیقاً برخلاف سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی است.

انور حبیب‌زاده، عضو کمیسیون اقتصادی مجلس نیز با اشاره به نظر مساعد کمیسیون اقتصادی بر تبدیل موسسات قرض‌الحسنه به بانک، گفت: با این اقدام، فعالیت اینگونه موسسات در فضای رقابتی گسترش پیدا خواهد کرد. وی تاکید کرد که این اقدام نباید توسط بخش دولتی انجام شود. وی خاطرنشان کرد: تاسیس بانک قرض‌الحسنه به شیوه موردنظر دولت، منافاتی با اصل ۴۴ قانون اساسی ندارد (روزنامه اطلاعات / مورخ ۱۹ شهریور ۱۳۸۶).

▣ **۱۹ شهریور ۱۳۸۶:** روزنامه اطلاعات در گزارشی با عنوان "قانون عملیات بانکی بدون‌ربا ۲۴ ساله شد" نوشت: ماده ۶ این قانون، بانک‌ها را راهنمایی کرده است که در راستای تشویق مشتریان در جذب و تجهیز سپرده، از اعطای جوایز غیرثابت نقدی یا جنسی برای سپرده‌های قرض‌الحسنه بهره بگیرند، اما طی سال‌های گذشته بانک‌ها از مجوز خود به نحو دیگری بهره‌برداری کرده‌اند. قراردادن جوایزی همچون خودروی گران‌قیمت خارجی، شمش طلا، آپارتمان و نقدینگی که از جمله جوایز نفیس و گران‌قیمت هستند، باعث شده است که جنبه قرض‌الحسنه‌بودن این سپرده‌ها کمرنگ شود و مردم بدون‌درنظرگرفتن اجر معنوی، به‌سمت افتتاح این نوع سپرده رفته و تنها هدف آنها برنده‌شدن در قرعه‌کشی باشد. البته قرار است با ایجاد بانک‌های قرض‌الحسنه، اجازه برگزاری جشنواره‌های قرعه‌کشی حساب‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه از بانک‌ها سلب شود و به بانک‌های قرض‌الحسنه واگذار شود. بدین ترتیب، بانک‌ها برای جذب و تجهیز سپرده باید از راه‌های دیگری بهره گیرند (روزنامه اطلاعات / مورخ ۱۹ شهریور ۱۳۸۶).

▣ **۳۱ شهریور ۱۳۸۶:** علاءالدین میرمحمدصادقی، نایب‌رییس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران در گفتگو با خبرگزاری دانشجویان ایران نسبت به مقاومت بدنه بانک مرکزی در برابر اجرای فرمان سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی و نیز دستور صریح رییس‌جمهور در تاسیس بانک قرض‌الحسنه از سوی بخش خصوصی هشدار داد. وی تصریح کرد: اقدام بانک‌های دولتی برای تاسیس بانک قرض‌الحسنه برخلاف سیاست‌های پیش‌بینی‌شده در اصل ۴۴ قانون اساسی است، چرا که برخلاف اهداف کوچک‌سازی بخش دولتی عمل می‌شود. نایب‌رییس اتاق بازرگانی همچنین مشارکت بانک‌های خصوصی با بانک‌های دولتی را در تاسیس بانک قرض‌الحسنه ناصحیح خواند و گفت: فعالیت بانک‌های خصوصی طبق اساسنامه و سهامی که به افراد واگذار می‌کنند، با هدف کسب سود بوده و بدون دریافت بهره و کارمزد بالا توجیه اقتصادی نمی‌یابند، لذا معتقدیم که این بانک‌ها نیز نمی‌توانند در کار خیریه تاسیس بانک قرض‌الحسنه که قرار است بدون کارمزد و درآمد فعالیت کند، حضور داشته باشند، چرا که هیات‌مدیره بانک‌های خصوصی تنها در صورتی اجازه چنین مشارکتی را می‌یابند که رضایت همه سهامداران خود را کسب کنند. وی افزود: تنظیم‌کنندگان دستورالعمل با گذاشتن شرط هزار میلیارد ریال سرمایه اولیه برای این بانک، عملاً راه را به روی مردم بستند! چرا که مردم عادی قطعاً توان سرمایه‌گذاری به این میزان نخواهند داشت، چرا که مشارکت در کار خیریه هیچ نفعی برای سرمایه‌گذاری درپی ندارد.

به گفته وی، براساس دستورالعمل مصوب بانک مرکزی برای تاسیس بانک قرض‌الحسنه، رییس هیات‌مدیره، مدیرعامل و قائم‌مقام هیات‌مدیره، علاوه بر داشتن مدارک دانشگاهی در امور بانکی، باید از سابقه بانکی پنج‌ساله نیز برخوردار باشند که این شرط عملاً با هدف استفاده از مدیران بانک‌های دولتی گنجانده شده است.

مشارالیه خواستار واگذاری تاسیس این بانک به سازمان اقتصاد اسلامی و صندوق‌های قرض‌الحسنه شد و افزود: بیش از هزار صندوق قرض‌الحسنه در سراسر کشور زیرمجموعه این سازمان هستند و ظرفیت مطلوبی برای تاسیس بانک قرض‌الحسنه به‌وجود آمده است، چرا که همه قرض‌الحسنه‌ها موافقت خود را کتباً اعلام کرده‌اند که طومار آن نیز برای رییس‌جمهور ارسال شده است (روزنامه اطلاعات / مورخ ۳۱ شهریور ۱۳۸۶).

▣ **۱۵ مهر ۱۳۸۶:** هفته گذشته پس از آن که معاون وزیر اقتصاد از شروع به‌کار بانک قرض‌الحسنه در ماه رمضان خبر داد، سخنان رییس‌کل بانک مرکزی از عدم‌اتفاق‌نظر در باره نحوه فعالیت و راه‌اندازی این بانک حکایت کرد. افتتاح بانک قرض‌الحسنه که قرار بود از نیمه شعبان با ۱۱هزار و ۵۰۰ میلیارد تومان سرمایه آغازبه‌کار کند، تاکنون به تعویق افتاد. از طرفی، مقرر شده است که ده درصد شعب تمامی بانک‌ها با تمامی تجهیزات به بانک قرض‌الحسنه اختصاص یابند و از طرفی، سازمان اقتصاد اسلامی معتقد است که این کار دقیقاً برخلاف اصل ۴۴ قانون اساسی و خصوصی‌سازی نهادهای دولتی است. در حالی که به نظر می‌رسد که این امر یکی از دلایل مهم تاخیر در افتتاح این بانک باشد، ولی اظهارات روسای سابق و فعلی بانک مرکزی در هجدهمین همایش بانکداری اسلامی زاویه‌ای دیگر از مشکلات موجود بر سر راه تشکیل بانک قرض‌الحسنه را نمایان کرد. شیبانی با اشاره‌ای به افتتاح حساب قرض‌الحسنه سکه در بانک رفاه، گفت: من می‌گویم قرض‌الحسنه هم به همین شکل است، زیرا مشتریان بانک می‌دانند باید اصل مال را بازگردانند و ریسک آن را بپذیرند، درحالی که دریافت پول به

تنظیم‌کنندگان دستورالعمل تاسیس بانک‌های قرض‌الحسنه، با گذاشتن شرط هزار میلیارد ریال سرمایه اولیه، عملاً راه را به روی مردم بسته‌اند!

شکل قرض‌الحسنه (به‌دلیل وجود تورم) رانت ایجاد می‌کند. شیبانی تاکید کرد: البته پرداخت قرض‌الحسنه در کشور رایج است و بسیاری این کار را انجام می‌دهند، اما تورم شهد را به کام‌ها شرنگ کرده است. وی با اشاره به طرح تشکیل بانک قرض‌الحسنه، تصریح کرد: این طرح به شرطی خوب است که تورم درحد صفر باشد. این طرح با نرخ سود ۱۵ درصد موفق نخواهد بود.

درست در همان روز و همان همایش، طهماسب مظاهری با تاکید بر ضرورت فاصله‌گرفتن بانک‌ها از بنگاهداری و فعالیت‌های سرمایه‌گذاری، اظهار داشت: یکی از ملاک‌هایی که برای تعیین نرخ سود در حساب‌های قرض‌الحسنه می‌تواند وجود داشته باشد، کارمزد است که بسته به نوع ارتباط بانک و مشتریان می‌تواند از ۱/۵ تا سه درصد نوسان داشته باشد.

نگاهی به این اظهارات که از نظر محتوا یکسان به‌نظر می‌رسد، نشان می‌دهد که نرخ تورم محل اختلاف‌نظرها برای افتتاح بانک قرض‌الحسنه است. شاید به همین دلیل است که زمانی که معاون وزیر اقتصاد از آمادگی کامل برای شروع به‌کار بانک قرض‌الحسنه و افتتاح قریب‌الوقوع آن در ماه رمضان خبر می‌دهد، رییس کل بانک مرکزی تنها با دو ساعت وقفه زمانی، بار دیگر بحث‌های گذشته در مورد نرخ تورم و اختلاف دیدگاه‌ها درباره پول را پیش کشیده و با بیان اینکه تصویب آیین‌نامه بانک قرض‌الحسنه نیز جزو فعالیت‌های کمیته اصلاح ساختار بانکی است و در آنجا نهایی می‌شود... تدریجاً از عدم‌آمادگی لازم برای آغازبه‌کار بانک قرض‌الحسنه خبر می‌دهد. تاسیس بانک قرض‌الحسنه درحالی با چالش مواجه شده است که دفتر مرکزی این بانک در خیابان طالقانی برای گشودن در بر روی متقاضیان انتظار می‌کشد! پلاکاردهای شعب آماده افتتاح هم بر سردر برخی شعب بانک‌ها از افتتاح قریب‌الوقوع خبر می‌دهد و به گفته پورمحمدی، معاون وزیر اقتصاد، حتی فرم‌ها و دفترچه‌های پس‌انداز بانک قرض‌الحسنه آماده شده‌اند (روزنامه اطلاعات / مورخ ۱۵ مهر ۱۳۸۶).

قراردادن جوایزی همچون خودروی گران‌قیمت خارجی، شمش طلا، آپارتمان و نقدینگی که ازجمله جوایز نفیس و گران‌قیمت هستند، باعث شده است که جنبه قرض‌الحسنه‌بودن این سپرده‌ها کمرنگ شود.

▣ **۲۲ مهر ۱۳۸۶:** سیدحمید پورمحمدی، معاون امور بانکی، بیمه‌ای و شرکت‌های دولتی وزیر امور اقتصادی و دارایی می‌گوید: تاکنون عقد قرض‌الحسنه در کنار سایر عقود در نظام بانکی کشور مورداستفاده قرار می‌گرفت، اما در چند سال اخیر، برحسب تجربه، این نتیجه حاصل شد که این عقد به دلیل جایگاه مهمی که در کنار سایر عقود دارد، به‌نحوی زیرپای آنها له می‌شود و چیزی برای آن باقی نمی‌ماند. وی ادامه داد: عقد قرض‌الحسنه منابع کوچک را جمع‌آوری و تسهیلات کوچک نیز اعطا می‌کند. محور این عقد، کسب سود و منفعت نیست، بلکه رفع نیاز مردم است. پورمحمدی جداکردن عقد قرض‌الحسنه از سایر عقود را کمکی برای ارقام کوچک در جهت گشودن گره‌های زندگی مردم دانست.

وی گفت: در کوتاه‌مدت قصد است بانک قرض‌الحسنه به صورت یک بانک تخصصی در کنار سایر بانک‌ها و صندوق‌های قرض‌الحسنه فعالیت کند، اما در همان مدت مابقی بانک‌ها نیز امور جذب قرض‌الحسنه پس‌انداز را متوقف خواهند کرد تا به عملیات بانک قرض‌الحسنه جهت داده شود.

پورمحمدی در پاسخ به این سوال که آیا بانک قرض‌الحسنه در تجهیز منابع در کنار فعالیت سایر بانک‌ها با مشکلی مواجه نخواهد شد؟ گفت: به‌نظر نمی‌رسد چنین مشکلی ایجاد شود. بانک قرض‌الحسنه صرفاً واسطه وجوه است و از تجهیز منابع قرض‌الحسنه، تسهیلات اعطا می‌کند و در این میان، کارمزدی دریافت خواهد کرد. این تصور وجود دارد که اگر قرار است مردم قرض دهند و جایزه‌ای در آن نباشد، دیگر نیازی نیست به بانک مراجعه کنند. به گفته وی، انجام قرعه‌کشی در پس‌انداز قرض‌الحسنه اقدامی ناثواب است [ناصواب صحیح است] و باید از آن ممانعت به‌عمل آید. در این حالت، قرض‌الحسنه‌ها به دو نوع جاری و پس‌انداز تقسیم خواهد شد. بدین ترتیب، منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز ۱۵هزار میلیارد تومان است. اگر قرض‌الحسنه جاری را به آن اضافه کنیم، به رقمی حدود ۳۰ تا ۴۰هزار میلیارد تومان بالغ خواهد شد. البته ما به دنبال تفکیک این دو نیستیم. وی ادامه داد: بانک قرض‌الحسنه قادر است قرض‌الحسنه جاری را نیز بپذیرد. اگر مابقی بانک‌ها از پذیرش سپرده‌های پس‌انداز منع شوند، مردم یا باید به سمت صندوق‌های قرض‌الحسنه بروند یا بانک قرض‌الحسنه.

وی گفت: بسیاری از شعب سیستم بانکی از آن تفکیک شده تا با قابلیت متفاوت به بانک قرض‌الحسنه بپیوندند. بدین ترتیب، به‌طور حداقل در هر شهر کوچک یکی از این شعب وجود خواهد داشت. وی با بیان این که از حدود دو سال پیش بحث نظری تاسیس این بانک مطرح بوده است، اضافه کرد: این بانک از یک ماه پیش آماده تاسیس است و دستورالعمل و دفاتر و متون قراردادها تهیه شده است و نیروی انسانی نیز تربیت شده‌اند و آمادگی وجود دارد که هیات‌مدیره و مدیرعامل معرفی شوند.

محمود بهمنی، عضو هیات‌مدیره بانک ملی گفت: اگر به جای بانک قرض‌الحسنه، یک بانک قرض‌الحسنه جدید تاسیس می‌شد، نمی‌توانست سرعت لازم را داشته باشد. بدین ترتیب، از منابع سایر بانک‌ها چندین بانک قرض‌الحسنه تشکیل شد. وی اضافه کرد: برای تفکیک عملیات قرض‌الحسنه با سایر فعالیت‌ها، تصمیم به ایجاد بانک قرض‌الحسنه گرفته شده است. وی با بیان اینکه تاکنون در

تاسیس چنین بانکی تاخیر شده است، ادامه داد: از سویی، فعالیت آن تناقض با عملیات بانکی ندارد، چرا که این بانک صرفاً برای عقود پس‌اندازهای قرض‌الحسنه و یارانه‌های دولتی تشکیل می‌شود، و از سویی، برای رفع حوایج ضروری مردم تسهیلات پرداخت می‌کند. عملیات بانک قرض‌الحسنه قصد انتفاع ندارد. در حال حاضر نیز از منابع فعلی قرض‌الحسنه انتظار انتفاع وجود ندارد، اما این منابع با منابع سایر سپرده‌ها مخلوط شده است و گاهی تفکیک آن مشکل می‌شود. بدین ترتیب، منابع قرض‌الحسنه صرفاً برای تسهیلات قرض‌الحسنه در بانک قرض‌الحسنه متمرکز خواهد شد. وی ادامه داد: بانک قرض‌الحسنه در حال حاضر، با سرمایه ۲۲هزار میلیارد ریال تاسیس خواهد شد، درحالی که سرمایه بزرگترین بانک کشور ۲۲هزار و ۴۰۰ میلیارد ریال است. عضو هیات‌مدیره بانک ملی با بیان اینکه بانک‌های دولتی، یک بانک قرض‌الحسنه تاسیس می‌کنند و صندوق‌های قرض‌الحسنه و سازمان اقتصاد اسلامی نیز یک بانک تشکیل دهند، اضافه کرد: این بانک دیگر قادر نخواهد بود تسهیلات با نرخ بیش از ۲۰ درصد اعطا کند، چرا که منابع غیرمتشکل پولی در یک بانک صرف می‌شود. به گفته وی، در ابتدا قرار است ۴۲۲ شعبه و در مراحل بعد ۶۰۰ شعبه و تا هزار شعبه قرض‌الحسنه تشکیل شود. این شعب در نقاط مختلف کشور با توجه به پراکندگی لازم تشکیل می‌شوند. تصور می‌شود که در شهرهای کوچک چنین شعبی تاسیس شوند.

رسول صدیقی بناب، نماینده مردم بناب در مجلس می‌گوید: بانک قرض‌الحسنه از محل تجمیع ۵۰۰ صندوق قرض‌الحسنه تشکیل می‌شود و قرار است این صندوق‌ها را ادغام و تبدیل به بانک قرض‌الحسنه کنند... وی در عین حال افزود: اگر بخواهیم صندوق‌های قرض‌الحسنه را به بانک تبدیل کنیم، نگرانی‌ای که وجود دارد، این است که با توجه به وجود بوروکراسی متعدد در بانک‌ها، ممکن است که به این درد مبتلا شوند. تشکیل این بانک تاثیر منفی در تصدی‌گری‌های دولت نخواهد داشت، زیرا رویکرد آن خصوصی است نه دولتی (روزنامه اطلاعات / مورخ ۲۲ مهر ۱۳۸۶).

▣ **۹ آبان ۱۳۸۶:** بانک مرکزی در نامه‌ای به بانک‌های دولتی و غیردولتی، شرکت دولتی پست‌بانک و موسسه اعتباری توسعه نوشت: بانک قرض‌الحسنه، شرکت غیر انتفاعی است که با قصد خیر و با نیّت حمایت از نیازمندان ایجاد می‌شود. وفق ماده ۲۹ دستورالعمل ناظر بر تاسیس و فعالیت بانک‌های قرض‌الحسنه و نظارت بر آنها، منافع حاصل از عملیات این بانک هرگز به سهامداران پرداخت نمی‌شود و در صورت وجود، به ترتیبی خاص به سرمایه بانک افزوده می‌شود (روزنامه اطلاعات / مورخ ۹ آبان ۱۳۸۶).

▣ **۱۲ آبان ۱۳۸۶:** رییس کل بانک مرکزی گفت: ضوابط بانک قرض‌الحسنه هنوز نهایی و قطعی نشده است، اما پیش‌نویس ضوابط و آیین‌نامه آن تدوین و بین اعضای کمیته اصلاح ساختار بانک توزیع گردیده است تا به مرحله تدوین نهایی برسد (روزنامه اطلاعات / مورخ ۱۲ آبان ۱۳۸۶).

▣ **۱۳ آبان ۱۳۸۶:** اعضای هیات‌مدیره بانک قرض‌الحسنه تعیین شدند. غلامرضا مصطفی‌پور، مدیرعامل بانک قرض‌الحسنه در گفتگو با ایسنا از افتتاح بانک قرض‌الحسنه در اول آذرماه خبر داد و گفت: کارهای تاسیس این بانک درحال پیش‌رفتن است و بنا به وعده‌های داده‌شده، کارهای اداری تاسیس بانک قرض‌الحسنه تا پایان آبان ماه به اتمام می‌رسد. وی اظهار امیدواری کرد که براساس صحبت‌هایی که معاون امور بانکی، بیمه‌ای و شرکت‌های دولتی وزیر امور اقتصادی و دارایی انجام داده است، این بانک در میلاد امام رضا (ع) یعنی اول آذرماه افتتاح شود (روزنامه اطلاعات / مورخ ۱۳ آبان ۱۳۸۶).

▣ **۲۹ آبان ۱۳۸۶:** با وجود اعلام آمادگی از سوی سازمان اقتصاد اسلامی و تاکید رییس‌جمهوری مبنی بر تشکیل بانک قرض‌الحسنه با سرمایه‌ای که زیرنظر این سازمان و در قالب صندوق‌های قرض‌الحسنه فعالیت می‌کنند، شورای اقتصاد در نشست ۱۷ شهریور خود به ریاست محمود احمدی‌نژاد، با کلیات تاسیس بانک قرض‌الحسنه با سرمایه اولیه ۲۲هزار میلیارد ریال و با مشارکت بانک‌های دولتی، خصوصی و صندوق مهر امام‌رضا(ع) موافقت کرد.

براساس این مصوبه، بانک قرض‌الحسنه صرفاً به جذب سپرده‌های جاری و پس‌انداز قرض‌الحسنه اقدام می‌کند و در زمینه‌های ازدواج جوانان، اشتغال، هزینه درمان، تحصیل، تعمیر و تامین مسکن و سفرهای سیاحتی و زیارتی فقط تسهیلات قرض‌الحسنه پرداخت خواهد کرد.

با این اقدام، می‌توان به تغییراتی هرچند جزیی در رویکرد رییس‌جمهوری مبنی بر تشکیل بانک قرض‌الحسنه پی برد. رییس‌جمهوری هرچند که در موافقت سرمایه بانک‌های خصوصی به بانک قرض‌الحسنه در کنار سرمایه بانک‌های دولتی، بر اعتقاد خود درخصوص تشکیل این بانک با سرمایه بخش خصوصی تا حدودی مهر تایید زد، ولی خارج‌ماندن صندوق‌های قرض‌الحسنه از گردونه سرمایه‌های خصوصی بانک قرض‌الحسنه را که در گذشته موردتایید احمدی‌نژاد بوده است، نمی‌توان انکار کرد.

اوایل مردادماه سال جاری بانک مرکزی برای تاسیس بانک قرض‌الحسنه با مشارکت صندوق‌های قرض‌الحسنه موافقت کرد، این درحالی است که ازجمله موارد اختلاف بین بانک مرکزی و سازمان اقتصاد اسلامی این است که صندوق‌های قرض‌الحسنه دخالت بانک مرکزی را نمی‌پذیرند.

برخی را عقیده بر این است که اصطلاح "قرض‌الحسنه" نادرست است، زیرا واژه "قرض" در زبان عرب مذکر و "الحسنه" مونث و صفت آن است که با موصوف آن مطابقت ندارد.

مدیرعامل بانک قرض‌الحسنه ضمن تایید تشکیل این بانک از سرمایه بانک‌های دولتی، خصوصی و صندوق مهر امام رضا(ع) زمان آغازبه‌کار این بانک را اول آذرماه مصادف با سالروز ولادت امام رضا(ع) اعلام کرد. مصطفی‌پور با بیان اینکه بانک قرض‌الحسنه در یکی از سفرهای استانی به‌دست ریاست‌جمهوری افتتاح خواهد شد، تصریح کرد: ۶۰ درصد از سرمایه این بانک به صورت غیرنقدی و مابقی به صورت نقدی خواهد بود. وی افزود: برای آغازبه‌کار باید ۳۰ درصد از کل سرمایه به صورت آورده اولیه در اختیار بانک باشد که تاکنون ۱۰ درصد کل سرمایه به صورت نقد به حساب بانک واریز شده است. بخش بزرگی از سرمایه بانک نیز به صورت غیرنقد است که در قالب ساختمان شعب توسط بانک‌های دولتی و خصوصی به بانک قرض‌الحسنه واگذار خواهد شد. وی با بیان اینکه تاکنون بخش زیادی از سرمایه بانک محقق شده است، اظهارامیدواری کرد: با واگذاری به‌موقع شعب توسط بانک‌های دولتی و خصوصی و همچنین تقویم و ارزیابی آنها توسط بانک قرض‌الحسنه، سرمایه لازم برای آغازبه‌کار بانک تا زمان مقرر تامین شود (روزنامه اطلاعات / مورخ ۲۹ آبان ۱۳۸۶).

▣ **۳۰ آبان ۱۳۸۶:** در پی داغ‌شدن بازار قرعه‌کشی حساب‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه در بانک‌های دولتی، جوایز آنها نیز لوکس‌تر و باارزش‌تر از همیشه درپیش است، این درحالی است که اولین بانک قرض‌الحسنه کشور در آستانه تاسیس و بازگشایی است و تکلیف قوانین و مقررات آن نیز روشن شده است.

به گزارش ایسنا، یکی از اهداف تاسیس بانک قرض‌الحسنه، متمرکزشدن حساب‌های قرض‌الحسنه در این بانک و جداسازی این بخش از عملیات بانکی سایر بانک‌ها بود، اما علیرغم بیان این اهداف از سوی مسوولان، قرار است بخش قرض‌الحسنه همچنان در بانک حضور داشته باشد.

این امر درحالی نمایان می‌شود که بانک‌های تجاری کشور که قصد واگذاری سهام آنها وجود دارد، بیشتر از سایر بانک‌هایی که در اختیار دولت باقی می‌مانند، نسبت به دریافت مبالغ قرض‌الحسنه و برگزاری قرعه‌کشی اقدام می‌کنند و با نزدیک‌شدن فصل واگذاری‌ها، سرعت خود را آنچنان بالا برده‌اند که مردم دچار سردرگمی شده‌اند.

استفاده از ابزار پیامک در فراخوانی مردم برای افتتاح حساب قرض‌الحسنه و شرکت در قرعه‌کشی و پیش‌بینی نوع و تعداد جوایز نیز به‌تازگی به این بازار شکل دیگری بخشیده است که به‌طور حتم در این میان درآمد دیگری نیز عاید آنها خواهد شد.

قرار است چهار بانک کشور به‌زودی به بخش خصوصی واگذار شوند و این امر نیز ثابت شده که بخش خصوصی حاکم بر بانک‌ها، به هیچوجه تمایلی برای فعالیت در بخش قرض‌الحسنه ندارد، اما گویا این چهار بانک قصد دارند قبل از ورود خصوصی‌ها به بازار، کوله‌بار خود را بسته و توشه راه را بردارند.

برگزاری یک قرعه‌کشی و اعطای جوایز قرض‌الحسنه از سوی بانک‌ها، نیازمند سهم دو درصدی از منابع جمع‌آوری‌شده است که قرار بود از دست آنها گرفته شود تا در پی آن نرخ سود تسهیلات قرض‌الحسنه از چهار به دو درصد برسد، اما نه‌تنها این اتفاق نیفتاده، بلکه هدف قبلی که مبنی بر حذف قرعه‌کشی در بانک‌های تجاری و سوق‌دادن آن به سمت بانک قرض‌الحسنه نیز بود، محقق نشد.

برای رفع این ابهامات، از غلامرضا مصطفی‌پور، مدیرعامل بانک قرض‌الحسنه دلایل این دسته از اقدامات بانک‌های تجاری و محقق‌نشدن اهداف تاسیس بانک قرض‌الحسنه پرسیده شد. وی در پاسخ به این سوال خبرنگار ایسنا که چرا تمام امور قرض‌الحسنه بانک‌ها به بانک قرض‌الحسنه محول نخواهد شد؟ گفت: چنین چیزی تاکنون تکلیف نشده است و بعید به‌نظر می‌رسد که اینچنین شود. وی دلیل این امر را نیاز هر بانک برای فعالیت در دو بخش جاری و پس‌انداز قرض‌الحسنه عنوان کرد و افزود: احتمال این که چنین مساله‌ای در آینده اتفاق بیفتد، وجود ندارد. به گفته او، بدین ترتیب، هم بانک قرض‌الحسنه و هم سایر بانک‌ها به فعالیت قرض‌الحسنه مبادرت می‌ورزند.

مصطفی‌پور در پاسخ به این سوال که قرار بوده در پی اعطای تسهیلات با نرخ کارمزد دودرصدی، قرعه‌کشی بانک‌ها منتفی شود، اما چنین نشد؟ توضیح داد: تسهیلات قرض‌الحسنه هیچ سودی ندارد و فقط دارای کارمزدی درحد چهار درصد است. در حال حاضر، تدوین دستورالعمل و تعیین ضوابط و مقررات جوایز قرض‌الحسنه صورت نگرفته است و فقط مراحل اولیه تاسیس بانک قرض‌الحسنه در حد اخذ مجوزها و ثبت بانک طی می‌شود.

به گزارش ایسنا، بدین ترتیب، تا زمان تاسیس این بانک، یعنی روز ولادت امام رضا(ع) باید منتظر ماند تا دیگر مراحل آن نیز طی شود و تکلیف و نحوه اعطای جوایز قرض‌الحسنه و افتتاح حساب آن در میان بانک‌ها مشخص شود.

چندی پیش، معاون وزیر امور اقتصادی و دارایی در یک همایش اعلام کرده بود که قرعه‌کشی در بانک‌ها به قماربازی تبدیل شده است (روزنامه اطلاعات / مورخ ۳۰ آبان ۱۳۸۶).

▣ **۶ آذر ۱۳۸۶:** دیدگاه علی یاسری در مورد قرض‌الحسنه چنین است: بانک قرض‌الحسنه قرار است به زودی کار خود را آغاز کند و در کنار صدها و شاید هزارها قرض‌الحسنه و در جوار کلیه بانک‌های کشور فعالیت خواهد کرد و همه این موسسات

در حال حاضر نیز از منابع فعلی قرض‌الحسنه انتظار انتفاع وجود ندارد، اما این منابع با منابع سایر سپرده‌ها مخلوط شده است و گاهی تفکیک آن مشکل می‌شود!

تقریباً کاری مشابه هم را برعهده دارند، لذا این سوال مطرح است که بانک قرض‌الحسنه چه ویژگی‌های جدیدی را ارایه خواهد نمود؟

البته هنوز کلیه ابعاد و زوایای این بانک مشخص نشده است، ولی آنچه تاکنون گفته شده، این است که:

۱) این بانک با مشارکت بانک‌های دولتی و خصوصی تاسیس می‌شود.

۲) بانک قرض‌الحسنه غیر انتفاعی بوده و درقبال جمع‌آوری سپرده‌های حساب جاری و پس‌انداز مردم به آنها سودی نخواهد داد.

۳) وام‌های پرداختی، بدون‌سود و با کارمزد دو تا چهار درصدی برای امور خیریه و عام‌المنفعه مانند وام‌های هزینه درمان، تحصیل، وام اشتغال، تعمیر و تامین مسکن، سفرهای زیارتی و سیاحتی و غیره خواهد بود.

۴) وام‌های پرداختی، به‌دور از بوروکراسی پیچیده اداری بوده و بسیار سریع انجام خواهد شد تا رضایت وام‌گیرندگان فراهم گردد.

۵) به احتمال زیاد، هیچ وثیقه‌ای از وام‌گیرندگان دریافت نخواهد شد.

۶) سرمایه اولیه این بانک ۲۲۰۰۰ میلیارد ریال است که ممکن است بعداً افزایش یابد.

براساس اطلاعات فوق، چند سوال اساسی مطرح می‌شود:

اول) سپرده‌های حساب جاری، گرچه براساس مفاد قانون عملیات بانکی بدون‌ربا مصوب شهریور ۱۳۶۲ تحت‌عنوان سپرده‌های قرض‌الحسنه جاری طبقه‌بندی می‌شوند، ولی درحقیقت، سپرده‌گذار با نیت قصد خیر سپرده‌گذاری نکرده و فقط مایل است با دریافت دسته‌چک، مبالغی را از حساب جاری خود به سایر حساب‌ها منتقل کرده و یا از سایر افراد و حساب‌ها به حساب جاری خود واریز کند.

لازم به توضیح است که کاربری حساب جاری و دسته‌چک، انتقال از این حساب به حساب‌های دیگر و یا واریز از سایر حساب‌ها به حساب جاری خود نیست. تعریف چک در ماده ۳۱۰ قانون تجارت موضوع را روشن می‌کند: «چک، نوشته‌ای است که به موجب آن، صادرکننده وجوهی را که نزد محال‌علیه دارد، کلاً یا بعضاً مسترد یا به دیگری واگذار می‌نماید.»

دوم) سپرده‌های حساب جاری عندالمطالبه و دارای نقدپذیری فوری می‌باشند، درحالی که وام‌های پرداختی از محل این سپرده‌ها مدت‌دار است. آیا این عدم‌تقارن زمانی سپرده با وام، باعث ریسک نقدپذیری نمی‌شود؟

سوم) در بیشتر بانک‌های دنیا، به این سپرده‌های جاری بهره و یا سود تعلق می‌گیرد و البته برخی محدودیت‌ها هم از نظر تعداد چک‌هایی که صاحب سپرده هر ماه از محل حساب جاری خود می‌کشد، توسط بانک اعمال می‌گردد. در صورت رقابت بانک قرض‌الحسنه با سایر بانک‌ها برای جذب وجوه حساب جاری و با توجه به این که لااقل در آغاز کار، بانک مذکور فاقد شبکه گسترده شعبه‌های خدمت‌رسان مثل سایر بانک‌ها خواهد بود، آیا این رقابت به ضرر بانک قرض‌الحسنه تمام نخواهد شد؟

چهارم) اگر قرار است این بانک برای جذب حساب‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه جوایزی پرداخت نکند، رقابت بین بانک‌ها برای جذب سپرده‌های پس‌انداز به چه نحو انجام خواهد گردید؟

پنجم) آیا بانک قرض‌الحسنه بر موارد مصرف وام‌های پرداختی نظارت خواهد کرد؟ وام‌های پرداختی از نظر حجم و مبلغ هر وام و از نظر ماهیت وام به‌گونه‌ای نیست که نظارت بانکی را طلب کند (روزنامه ایران / مورخ ۶ آذر ۱۳۸۶).

▣ ۱۲ آذر ۱۳۸۶: علاء میرمحمدصادقی، نایب رییس سازمان اقتصاد اسلامی در گفتگو با ایسنا از اصراری که برای دولتی‌بودن بانک قرض‌الحسنه وجود دارد، اظهارنگرانی کرد و افزود: سازمان اقتصاد اسلامی هیچ زمان تقاضای بانک تجاری به نام قرض‌الحسنه نداشته است. در حال حاضر هم از بانک مرکزی تقاضا داریم که مجوز بانک قرض‌الحسنه را با هدف حفظ فلسفه قرض‌الحسنه به نام سازمان اقتصاد اسلامی صادر کند. وی با اشاره به تاکید بانک مرکزی بر لزوم اداره بانک قرض‌الحسنه از سوی مدیران بانکی و به شکل دولتی، هشدار داد که در صورت دولتی‌شدن بانک قرض‌الحسنه، امکان حذف تدریجی صندوق‌های قرض‌الحسنه سنتی قوت می‌گیرد، چرا که قطعاً توان رقابت با بانک قرض‌الحسنه دولتی را نخواهند داشت. بنابراین، معتقدم برخلاف سیاست‌های اصل ۴۴ است.

میرمحمدصادقی گفت: در شرایطی که بحث واگذاری بانک‌های دولتی مطرح می‌شود و پس از آغازبه‌کار، سهام آن واگذار می‌شود، معتقدم که هیچ دلیلی برای آغازبه‌کار و سپس واگذاری سهام آن وجود ندارد. قرض‌الحسنه یک فعالیت عاطفی و اسلامی است و نباید به دید تجاری به آن نگریسته شود. مطلوب است که بانک قرض‌الحسنه با مشارکت صندوق‌های قرض‌الحسنه تشکیل شده و برمبنای احیای قرض‌الحسنه، ترویج و توسعه آن ادامه حیات دهد. وی با بیان پیشینه بانک اسلامی و تصویب اساسنامه آن از سوی شورای پول و اعتبار، عنوان کرد: مجوز تاسیس بانک قرض‌الحسنه از سوی حضرت امام(ره) صادر شد و پس از تصویب اساسنامه آن، به علت ملی‌شدن بانک‌ها، فعالیت آن تحت‌عنوان سازمان اقتصاد اسلامی تنها به امور قرض‌الحسنه و هماهنگی صندوق‌های قرض‌الحسنه محدود شد.

به گفته نایب‌رییس اتاق بازرگانی، با صدور مجوز تاسیس

مطابق نظر بانک مرکزی، بانک قرض‌الحسنه یک شرکت غیرانتفاعی است و منافع حاصل از عملیات این بانک هرگز به سهامداران پرداخت نمی‌شود.

بانک‌های خصوصی از سوی بانک مرکزی، تقاضای احیای بانک اسلامی نیز از سوی سازمان اقتصاد اسلامی مطرح شد، اما با پیشنهاد رییس‌جمهوری قرار شد سازمان، تقاضای تشکیل بانک قرض‌الحسنه را ارایه دهد و نسبت به اعطای وام قرض‌الحسنه به صندوق‌های زیرمجموعه و افراد نیازمند اقدام کند. لذا اساسنامه‌ای در این خصوص تنظیم و به رییس‌جمهور تقدیم شد و پس از تایید آن، به بانک مرکزی فرستاده شد تا مجوز و دستورالعمل اجرایی آن در شورای پول و اعتبار نهایی شود، اما درنهایت این شورا مجوزی صادر کرد که براساس آن، تنها بانک‌های دولتی اجازه تاسیس قرض‌الحسنه را دارند و هنوز مجوزی به بخش خصوصی و سازمان اقتصاد اسلامی داده نشده است.

میرمحمدصادقی افزود: انجام شرایطی که از سوی شورای پول و اعتبار در دستورالعمل مزبور آورده شده بود، برای سازمان اقتصاد اسلامی میسر نبود، لذا قرار شد ایرادات آن که شامل ۹ مورد بود، اصلاح شود که نمایندگان سازمان اقتصاد اسلامی و بانک مرکزی درحال مذاکره هستند تا زمینه‌های اصلاح دستورالعمل‌ها و صدور مجوز فراهم شود (روزنامه اطلاعات / مورخ ۱۲ آذر ۱۳۸۶).

و اینک تاسیس شد

تا اینجا مطالب و گفته‌ها و نوشته‌هایی بود که بعضاً مطابق هم و بعضاً مغایر هم در مساله تاسیس بانک قرض‌الحسنه عنوان شده بودند. سرانجام در تاریخ ۲۲ آذر ۱۳۸۶ می‌رسیم به تاسیس بانک قرض‌الحسنه.

▣ **۲۲ آذر ۱۳۸۶:** بانک قرض‌الحسنه مهرایران طی مراسمی به‌طور همزمان در تهران و شش استان کشور با حضور دکتر محمود احمدی‌نژاد، رییس جمهوری ـ آیت‌الله احمد جنتی، دبیر شورای نگهبان ـ پرویز داوودی، معاون اول ـ علی سعیدلو، معاون اجرایی و داوود دانش‌جعفری، وزیر امور اقتصادی و دارایی صبح امروز افتتاح شد. به‌گزارش ایرنا، در این مراسم که در سالن شهید بهشتی نهاد ریاست‌جمهوری برگزار شد و مدیران عامل و اعضای هیات‌مدیره بانک‌های دولتی و خصوصی و جمعی از نمایندگان مجلس نیز حضور داشتند، اولین بانک تخصصی قرض‌الحسنه در تهران و استان‌های خراسان رضوی، اردبیل، اصفهان، ایلام، فارس و همدان با پیام رییس‌جمهوری به این استان‌ها (از طریق ویدیوکنفرانس) فعالیت رسمی خود را آغاز کرد. در بانک قرض‌الحسنه مهرایران، در مرحله اول ۱۷۰۰ شعبه و کارمند و در مرحله دیگر ۱۰۰۰ شعبه و کارمند منتخب بانک ملی ایران به‌عنوان واحدهای ویژه بانک قرض‌الحسنه مهرایران به فعالیت خواهند پرداخت (روزنامه اطلاعات / مورخ ۲۲ آذر ۱۳۸۶).

ازجمله موارد اختلاف بین بانک مرکزی و سازمان اقتصاد اسلامی این است که صندوق‌های قرض‌الحسنه دخالت بانک مرکزی را نمی‌پذیرند.

▣ **۲۵ آذر ۱۳۸۶:** به گزارش مهر، داوود دانش‌جعفری در حاشیه مراسم افتتاح شعبه مرکزی بانک قرض‌الحسنه گفت: همانطور که از اسم بانک برمی‌آید، این بانک قرار است از طریق جمع‌آوری منابع مردمی به صورت قرض‌الحسنه، این منابع را در فعالیت‌هایی همچون ایجاد اشتغال، تامین هزینه‌های تحصیل، درمان، مسکن و ازدواج به‌کارگیرد. وزیر امور اقتصادی دارایی اظهار داشت: در گذشته، فعالیت قرض‌الحسنه با فعالیت‌های دیگر بانک‌ها ممزوج بود و بانک‌ها به دلیل تمایل به انجام فعالیت‌های همراه با سودآوری، منابع قرض‌الحسنه را نیز در فعالیت‌های دیگر مورد استفاده قرار می‌دادند که این امر باعث شد دولت تصمیم بگیرد بانکی را که فقط به امور قرض‌الحسنه بپردازد، تاسیس و راه‌اندازی کند.

وی تصریح کرد: در این راستا، با کسب مجوز تاسیس بانک قرض‌الحسنه، آیین‌نامه تاسیس بانک قرض‌الحسنه نیز برای متقاضیان تاسیس این نوع بانک توسط شورای پول و اعتبار به تصویب رسید و هدف این بود که متقاضیان دولتی و خصوصی بتوانند با استفاده از این آیین‌نامه، به تاسیس بانک قرض‌الحسنه بپردازند. با تهیه آیین‌نامه یادشده، اولین بانک قرض‌الحسنه با سرمایه بانک‌های دولتی و خصوصی افتتاح شد که سهم هریک از بانک‌ها براساس سهم آنها از بازار کشور تعیین می‌شود، به نحوی که بانک ملی با داشتن ۳۰ درصد سهم بازار بانکی کشور، در بانک قرض‌الحسنه نیز به همین میزان سهم خواهد داشت. وزیر امور اقتصادی و دارایی ادامه داد: در حال حاضر، دوهزار واحد بانکی آماده ارایه خدمات به مردم می‌شوند که ۳۰۰ واحد آن شعب مستقل هستند و ۱۷۰۰ مورد دیگر در قالب فعالیت مشترک در دیگر بانک‌ها پیگیری خواهد شد که این امر بیشتر در بانک‌های دولتی اتفاق می‌افتد و در اصل این باجه‌ها نمایندگی بانک قرض‌الحسنه هستند. وی اظهار داشت: قرار است بانک قرض‌الحسنه از پرداخت تسهیلات به متقاضیان سودی دریافت نکند و با دریافت چهار درصد، هزینه‌های جاری و عملیاتی خود را اداره نماید (روزنامه اطلاعات / مورخ ۲۵ آذر ۱۳۸۶).

▣ **۳ دی ۱۳۸۶:** مدیرعامل بانک قرض‌الحسنه از پرداخت تسهیلات بانک قرض‌الحسنه از ابتدای ماه آینده خبر داد و گفت: افراد سپرده‌گذار در این بانک، در اولویت دریافت تسهیلات نیستند.

غلامرضا مصطفی‌پور در گفتگو با مهر در مورد فعالیت این بانک در مدت‌زمان حدود ۱۰ روزی که راه‌اندازی شده است، گفت: براساس برنامه‌ریزی‌های انجام‌شده، مقرر است که بانک قرض‌الحسنه از ابتدای کار تا اول بهمن‌ماه سال جاری فقط به جمع‌آوری و جذب پس‌انداز اقدام و از این زمان به بعد، پرداخت تسهیلات خود را آغاز کند. مدیرعامل بانک قرض‌الحسنه اولین

گروه دارای اولویت برای دریافت وام را افراد متقاضی برای دریافت کمک‌هزینه ازدواج و تهیه جهیزیه اعلام و تصریح کرد: هنوز تقاضایی برای دریافت وام دریافت نکرده‌ایم، زیرا مبنا را بر این گذاشتیم تا زمانی که پرداخت تسهیلات بانک آغاز نشده، اسناد و مدارکی از سوی متقاضیان دریافت وام دریافت نشود.

مصطفی‌پور در مورد میزان جذب سپرده در مدت راه‌اندازی بانک، اظهار داشت: میزان جذب سپرده در استان‌های مختلف متفاوت بوده و باید تراز تلفیقی برای داشتن یک آمار دقیق از آن به‌دست آید، اما جذب سپرده نسبت به آنچه برآورد شده بود، مثبت تلقی می‌شود. فعلاً برنامه‌ای برای افزایش سرمایه نداریم. با توجه به اینکه ۳۵ درصد سرمایه نقدی بانک توسط سهامداران تامین شده است، لذا باید منتظر باشیم تا بقیه سرمایه نیز توسط سهامداران تامین شود (روزنامه اطلاعات / مورخ ۳ دی ۱۳۸۶).

▣ **۳۰ دی ۱۳۸۶:** مدیرعامل بانک ملی ایران اعلام کرد: با توجه به افتتاح بانک قرض‌الحسنه مهرایران توسط ریاست‌جمهوری، تعداد ۲۷۰۰ شعبه با کارمند بانک ملی ایران در اختیار این بانک قرار می‌گیرند. علی صدقی افزود: با توجه به امکانات گسترده، نیروهای زبده و سهام این بانک در بانک قرض‌الحسنه مهرایران، در مرحله اول ۱۷۰۰ شعبه و کارمند و در مرحله دیگر ۱۰۰۰ شعبه و کارمند منتخب بانک ملی ایران به عنوان واحدهای ویژه بانک قرض‌الحسنه مهرایران به فعالیت خواهند پرداخت. ۲۱ درصد از سهام بانک قرض‌الحسنه مهرایران متعلق به بانک ملی ایران است (روزنامه اطلاعات / مورخ ۳۰ دی ۱۳۸۶).

▣ **۱۹ و ۲۰ فروردین ۱۳۸۷:** اخیراً دستورالعمل تاسیس و فعالیت بانک‌های قرض‌الحسنه مصوب هیات‌وزیران به استناد اصل یکصدوسی‌وهشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران منتشر شده است، که به عنوان مصوبه موخر بر مصوبه شورای پول و اعتبار، به پاره‌ای از نکات آن ذیلاً اشاره می‌نماید:

ـ بانک با الهام از تعالیم عالیه اسلام، جهت ارایه تسهیلات قرض‌الحسنه برای رفع نیازهای ضروری اشخاص حقیقی و حقوقی که به امور خیریه می‌پردازند، تاسیس می‌گردد.

ـ تشکیل بانک، صرفاً به صورت شرکت سهامی عام با سهام بانام امکانپذیر است.

ـ تاسیس بانک و اشتغال به عملیات مربوط، با رعایت قانون پولی و بانکی کشور، قانون عملیات بانکی بدون‌ربا، بخشنامه‌های صادرشده از بانک مرکزی و رعایت مفاد این دستورالعمل مجاز است.

ـ بانک‌های دولتی می‌توانند صرفاً یک بار از محل منابع خود مبادرت به مشارکت در سرمایه بانک قرض‌الحسنه مهرایران نمایند.

ـ مشارکت و یا افزایش سرمایه بانک‌های دولتی در سرمایه بانک‌های قرض‌الحسنه، منوط به مجوز هیات‌وزیران می‌باشد.

ـ حداقل سرمایه اولیه برای تاسیس بانک، مبلغ پانصد میلیارد ریال تعیین شد که باید تماماً تعهد شده و حداقل بیست درصد آن قبل از صدور مجوز تاسیس، نزد بانک مرکزی سپرده شود.

ـ سرمایه بانک نباید از محل تسهیلات هیچیک از بانک‌ها ـ اعم از دولتی و غیردولتی و موسسات اعتباری و سایر نهادهای پولی مشمول قانون تنظیم بازار غیرمتشکل پولی ـ تامین شده باشد.

ـ ماده ۱۳ دستورالعمل، شرایطی را برای اعضای اصلی و علی‌البدل هیات‌مدیره، مدیرعامل و قائم‌مقام مدیرعامل بانک تعیین کرده است، از جمله: دارابودن حداقل دانشنامه کارشناسی در رشته‌های مرتبط برای مدیرعامل و قائم‌مقام مدیرعامل ـ دارابودن بیش از پنج سال سابقه در امور بانکی و یا بازار پول و سرمایه برای مدیرعامل، قائم‌مقام مدیرعامل و رییس هیات‌مدیره بانک ـ احراز شرایط مقرر در ماده ۱۳ و صلاحیت تخصصی افراد موضوع این ماده منوط به تشخیص و تایید قبلی بانک مرکزی.

ـ صدور مجوز فعالیت و استفاده از سرمایه سپرده‌شده نزد بانک مرکزی پس از تاسیس و ثبت بانک و ارایه مدارک لازم و اعلام اسامی صاحبان امضای مجاز امکانپذیر است.

ـ بانک مرکزی در مواردی که تشخیص دهد متقاضیان تاسیس بانک، ضوابط و مقررات را رعایت نکرده و تعهدات خود را انجام نداده‌اند و یا قادر به انجام تعهدات خود و یا تاسیس و راه‌اندازی بانک نیستند و یا اطلاعات کذب و نادرست ارایه نموده‌اند، می‌تواند مجوزهای صادرشده را در هر مرحله قبل از شروع فعالیت مجاز متوقف یا لغو نماید.

ـ بانک صرفاً در قالب عقد قرض‌الحسنه (پس‌انداز ـ جاری) به انجام عملیات مبادرت می‌نماید. افتتاح حساب قرض‌الحسنه ویژه طبق شرایط و ضوابط قرض‌الحسنه ویژه مصوب هفتصدونهمین جلسه مورخ ۱۳۶۹/۶/۳ شورای پول و اعتبار ـ افتتاح حساب قرض‌الحسنه سکه طلا، در این حساب تسهیلات و بازپرداخت آن به صورت سکه طلا خواهد بود و تودیع سپرده‌های قانونی نزد بانک مرکزی درخصوص این سپرده‌ها الزامی نیست ـ افتتاح حساب قرض‌الحسنه ارزی (با مجوز بانک مرکزی)، ارایه تسهیلات قرض‌الحسنه ارزی و بازپرداخت آن صرفاً به صورت ارزی امکانپذیر است.

ـ افتتاح هرنوع حساب سپرده دیگر توسط بانک ممنوع است.

ـ به سپرده‌های بانک هیچگونه سودی تعلق نمی‌گیرد.

ـ بانک صرفاً در قالب عقد قرض‌الحسنه به انجام عملیات

■ ■ ■

در صورت دولتی‌شدن بانک قرض‌الحسنه، امکان حذف تدریجی صندوق‌های قرض‌الحسنه سنتی قوت می‌گیرد، چرا که قطعاً صندوق‌ها توان رقابت با بانک دولتی قرض‌الحسنه را نخواهند داشت.

■ ■ ■

بانکی مبادرت می‌نماید و منابع بانک تنها به اعطای وام قرض‌الحسنه تخصیص داده می‌شود. این تسهیلات برای رفع نیازهای ضروری مانند ایجاد اشتغال، هزینه‌های ازدواج، تهیه جهیزیه، درمان بیماری، تعمیرات مسکن، کمک‌هزینه تحصیلی و کمک برای ایجاد مسکن در روستاها اعطا خواهد شد.

ـ خرید اموال غیرمنقول حداکثر تا سی درصد سرمایه بانک مجاز است.

ـ بانک می‌تواند از محل سرمایه خود که به صورت نقد نگهداری می‌شود، اقدام به اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه نماید.

ـ بانک می‌تواند کلیه خدمات بانکی را که درنتیجه آن هیچگونه تعهدی برای استفاده از منابع بانک ایجاد ننماید، ازجمله صدور انواع حواله، صدور کارت قرض‌الحسنه، ارایه خدمات حساب جاری و غیره را درقبال دریافت کارمزد انجام دهد. نرخ این کارمزدها، مشابه نرخ کارمزد تعیین‌شده برای سایر بانک‌ها خواهد بود.

ـ حداکثر نرخ کارمزد وام‌های اعطاشده از سوی بانک‌ها چهار درصد خواهد بود.

ـ منافع حاصل از عملیات بانک (سود حاصل از سرمایه، کارمزد) در پایان هر سال می‌تواند بین سهامداران تقسیم و یا در حسابی تحت‌عنوان "اندوخته سود" نگهداری شود. هر زمان که مبلغ موجود در حساب "اندوخته سود" به یک‌سوم سرمایه پرداخت‌شده بالغ گردید، مبلغ مازاد پس از طی مراحل قانونی، به حساب سرمایه پرداخت‌شده اضافه می‌گردد.

ـ ارایه هرگونه برنامه زمان‌بندی برای اعطای وام درقبال گذاردن سپرده برای مدتی معین در چارچوب جداولی براساس نوبت و مبلغ و موارد مشابه توسط بانک ممنوع است.

ـ حداکثر مبلغ وام قابل‌پرداخت به هر شخص، نباید از رقم یکصد میلیون ریال و حداکثر مدت پنج سال تجاوز نماید.

ـ بانک مکلف است تمام مقررات و دستور العمل‌های مصوب مراجع قانونی ذیربط و بخشنامه‌های بانک مرکزی را رعایت نماید.

ـ بانک در مواردی که در این دستورالعمل ذکر نشده است، تابع قوانین و مقررات جاری ازجمله قانون پولی و بانکی کشور، قانون عملیات بانکی بدون‌ربا، قانون تجارت، مصوبات هیات‌وزیران، بخشنامه‌ها، دستور العمل‌ها و مقررات بانک مرکزی و سایر قوانین موضوعه در آینده می‌باشد.

ـ وثایق و تضمین‌های لازمی که از مشتری در ازای اعطای تسهیلات اخذ می‌شود، در اختیار مدیریت بانک است که متناسب با میزان وام و نوع نیاز و اعتبار متقاضی یا اعتبار ضامن‌های وی و در حدی که اطمینان کافی برای مدیریت بانک فراهم نماید، با مشتری توافق گردد (روزنامه اطلاعات / مورخ ۱۹ و ۲۰ فروردین ۱۳۸۷ و روزنامه رسمی شماره ۱۸۳۶۹ مورخ ۵ فروردین ۱۳۸۷).

▣ **اردیبهشت ۱۳۸۷:** یادآور می‌شود که در سیاست‌های بانک مرکزی برای کنترل بازار پولی و مالی (بسته سیاستی ـ نظارتی سیستم بانکی در سال ۱۳۸۷) اعلام شده است که ضوابط تشویق سپرده‌گذاران قرض‌الحسنه، نوع جوایز و نحوه تبلیغ با هماهنگی بانک مرکزی انجام می‌شود. حداکثر میزان جایزه ۲۵۰ میلیون ریال و جوایز ثابت خواهد بود. قرعه‌کشی کلیه بانک‌ها به‌طور همزمان و دو بار در سال مجاز می‌باشد.

ضمناً سقف قرض‌الحسنه برای رفع نیازهای ضروری مردم، مبلغ ۱۰۰ میلیون ریال برای هر نفر و حداکثر کارمزد سه درصد برای تامین هزینه‌های خدمات بانک و هزینه‌های تشویق سپرده‌گذاران تعیین شده است.

یادآور می‌شود که به موجب تصویب هیات‌وزیران در جلسه مورخ ۸۶/۱۲/۲۲ کلیه موسسات اعتباری مکلفند سازوکار جذب سپرده پس‌انداز قرض‌الحسنه و تسهیلات اعطایی قرض‌الحسنه را از سایر سپرده‌ها و تسهیلات اعطایی مجزا نمایند و حداقل معادل ۹۵ درصد منابع سپرده‌ای پس‌انداز قرض‌الحسنه را پس از کسر سپرده قانونی، به پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه اختصاص دهند. پرداخت هرگونه تسهیلات خارج از عقد قرض‌الحسنه از محل سپرده‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه ممنوع بوده و تخلف محسوب می‌شود (روزنامه رسمی شماره ۱۸۳۶۸ مورخ ۲۸ اسفند ۱۳۸۶).

جمع‌بندی و کلام آخر

به‌نظر رسید برای اشخاصی که جریان تغییرات و تحولات نظام بانکی کشور را پیگیری می‌کنند، بازخوانی وقایع و اتفاقات و گفته‌ها و نوشته‌ها و اظهارنظرهای مختلف درباره یک اندیشه جدید، یعنی تاسیس بانک قرض‌الحسنه که تقریباً از اوایل سال گذشته عنوان و ابراز شده است، خالی از فایده نباشد. مروری بر امواج خبرها و نظرهای پرنوسان و بی‌انسجام در این زمینه این پرسش‌ها را مطرح می‌کند: درحالی که تمام بانک‌های کشور ـ اعم از دولتی و غیردولتی ـ براساس قانون عملیات بانکی بدون‌ربا، سپرده‌های قرض‌الحسنه مشتمل بر پس‌انداز و جاری را دارند، چه ضرورتی داشته که تشکیلات جدیدی به‌وجود بیاید؟ یک دفعه گفته می‌شود که سپرده‌های قرض‌الحسنه را فقط این بانک جدید قبول کند و از این محل وام برای رفع نیازهای ضروری نیازمندان بپردازد و دفعه دیگر گفته می‌شود که نه، منظور این نیست که سایر بانک‌ها از قبول سپرده‌های قرض‌الحسنه منع گردند و چنین تصوری از ابتدا هم وجود نداشته است! حالا که این بانک به‌وجود آمده ـ که شرح تفصیلی

■ ■ ■

درحالی که تمام بانک‌های کشور ـ اعم از دولتی و غیردولتی ـ سپرده‌های قرض‌الحسنه مشتمل بر پس‌انداز و جاری را دارند، چه ضرورتی داشته که تشکیلات جدیدی به‌وجود آید؟

■ ■ ■

آن گذشت ـ خبر رسمی از سوی بانک قرض‌الحسنه یا بانک‌های قرض‌الحسنه به نظر نرسیده و معلوم نیست که این بانک‌ها تا چه اندازه موفق بوده‌اند؟ فرضاً غیر از منابع بانک‌ها، چه مقدار سپرده، مخصوصاً سپرده پس‌انداز افراد را جمع کرده‌اند؟ و آیا وام‌هایی هم داده‌اند یا نه؟

درباره جوایز حساب‌های پس‌انداز نیز نقدهای مختلف و به‌حقی صورت گرفته و افراط و زیاده‌روی بعضی از بانک‌های دولتی مورد ایراد واقع شده است. نکاتی هم در این باره قابل‌ذکر است:

نمی‌توان انکار کرد که کلیه سپرده‌گذاران حساب پس‌انداز بدون‌توجه به جایزه آن، وجوهی را که هیچ نفعی برای آنان ندارد و وجود تورم نیز ارزش آن را کاهش می‌دهد، در بانک‌ها سپرده‌گذاری می‌کنند. دادن جایزه به دارندگان حساب پس‌انداز، مجوز قانونی دارد و از نظر تاریخچه بانکداری در ایران هم ـ که شرح آن گذشت ـ با به‌وجودآمدن صندوق پس‌انداز ملی، پایه آن گذاشته شده است. درنتیجه، این تصور بدون‌اشتباه نیست که با حذف جایزه، تغییری در میزان سپرده‌های پس‌انداز به‌وجود نمی‌آید. اما چه جایزه‌ای؟ دادن اسکناس به ارتفاع یک ساختمان معروف یا تحویل خودروهای گران‌قیمت و نظایر آن؟ به‌نمایش‌گذاشتن خودرو مقابل ساختمان بانک، چیزی را به اعتبار و پرستیژ یک بانک اضافه نمی‌کند، یا اعلام هر ۵۰۰۰۰ ریال یا ۱۰۰۰۰۰ ریال در هر روز یک امتیاز، یعنی چه؟ این کار از عهده اشخاصی برمی‌آید که وجوه سرگردان و غیرقابل‌مصرفی را در اختیار دارند و آن را برای مدتی ـ و فقط به منظور به‌دست‌آوردن جایزه ـ به بانک می‌دهند. باید توجه داشت که با آمدن قانون عملیات بانکی بدون‌ربا، پس‌انداز با صفت "قرض‌الحسنه" تعریف شده است و کارهایی که بعضی از بانک‌ها درباره جایزه و شیوه تبلیغ در روزنامه‌ها و حتی در صداوسیما انجام می‌دهند، کاملاً درتضاد با قرض‌الحسنه است. در این جریان، هم بانک تبلیغ‌کننده و هم سپرده‌گذار به قصد دریافت جایزه ـ آن هم از این نوع ـ راهی غیر از قرض‌الحسنه را طی می‌کنند که کاملاً با فلسفه وجودی قرض‌الحسنه منافات دارد. اما صندوق‌های قرض‌الحسنه موجود در سطح کشور، راهی دیگر را می‌پیمایند و بدون تبلیغات و سروصدای ناموزون، به وظیفه و تکلیف خود عمل می‌کنند و به نظر می‌رسد که تقویت آنها به مصلحت جامعه است.

مواظب خلط مبحث‌ها باشیم!

بحثی درمورد دغدغه‌های بی‌پایان بانک مرکزی در مورد صندوق‌های قرض‌الحسنه

دکتر مصطفی مهاجرانی

مصاحبه‌ای تحت‌عنوان "دغدغه‌های بی‌پایان بانک مرکزی در مورد صندوق‌های قرض‌الحسنه" در شماره اسفند ماه ۱۳۸۶ مجله بانک و اقتصاد درج شده بود که ضروری است در همان زمینه بحث مختصری داشته باشیم تا از خلط مبحث‌های احتمالی جلوگیری شود.

گرچه این مصاحبه بیشتر به بحث در مورد تاریخچه پول و بانک و سرمایه پرداخته، ولی نیم‌نگاهی هم به صندوق‌های قرض‌الحسنه دارد و به نظر می‌رسد که آنچه موردنظر بوده و موردانتقاد قرار گرفته است، صندوق‌های قرض‌الحسنه بسیار بزرگی است که از حمایت و پشتیبانی بعضی از دستگاه‌ها برخوردار هستند، البته به علت حمایتی که از آنها شده، اکثراً مشکل‌ساز هم بوده‌اند، در حالی که در گوشه و کنار این کشور، صندوق‌های قرض‌الحسنه‌ای هم وجود دارند که بهترین وسیله برای رفع نیازهای مردم می‌باشند و هیچ ضرورتی ندارد که تحت‌حاکمیت و دخالت مقررات، قانون و آیین‌نامه‌های مصوب مراجع دولتی باشند، زیرا مردم خود آگاهند که چه می‌کنند. دغدغه‌های بانک مرکزی و دولت هم برای آنها بی‌فایده است، زیرا "عِرض خود می‌برند و زحمت ما می‌دارند".

صندوق‌های قرض‌الحسنه کوچک، از عناصر بازار غیرمتشکل پولی هستند که از طریق تجهیز پس‌اندازهای

بانک مرکزی باید به‌دنبال صندوق‌هایی باشد که چهارده‌هزار میلیارد تومان از منابع بازار متشکل پولی را به‌یغما می‌برند و بیست‌وهشت هزار میلیارد تومان هم به دستگاه‌های دولتی بدهکارند.